

Ekspertyza prawna w przedmiocie praw autorskich do dzieł sporządzonych w toku współpracy promotorskiej

I. Przedmiot

Przedmiotem ekspertyzy jest analiza prawna kwestii praw autorskich do pomysłu naukowego (koncepcji badań). W praktyce bowiem istotnym problemem, rodzącym wątpliwości natury prawnej jest kwestia praw do badań prowadzonych na podstawie koncepcji promotora lub z wykorzystaniem infrastruktury badawczej danego podmiotu, a co za tym idzie również kontynuacji badań po zmianie promotora.

II. Podstawa prawna

Akty prawne powszechnie obowiązujące

1. Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2509 z późn. zm. – dalej jako: PrAut).
2. Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1571 – dalej jako: PSWiN).
3. Porozumienie w sprawie Handlowych Aspektów Praw Własności Intelektualnej z 22 grudnia 1994 roku, Dz. Urz. UE. L 336 z 1994 r., s. 214.

III. Analiza prawna

Ocena prawna koncepcji badań

Zgodnie z art. 1 ust. 1 PrAut, przedmiotem prawa autorskiego jest każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiegokolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia (utwór). Na gruncie tej definicji legalnej, utwór jest zatem „dobrem niematerialnym niezależnym od nośnika (*corpus mechanicum*) stworzonym przez człowieka i uzewnętrznionym przez autora w sposób intersubiektywnie obserwowalny (ustalenie), posiadającym cechę twórczości o indywidualnym charakterze (oryginalność i indywidualność)” – A. Michalak (w:) A. Michalak (red.), *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, Warszawa 2019, Legalis.

Przesłanki, jakie warunkują zakwalifikowanie danego rezultatu działalności człowieka za **utwór** to:

- 1) przejaw działalności twórczej (oryginalność);
- 2) indywidualny charakter;
- 3) ustalony w dowolnej postaci.

W przedmiocie rozumienia przesłanki **oryginalności** prezentowane są w piśmiennictwie różne koncepcje – subiektywna i obiektywna. Subiektywne podejście zakłada, że przesłanka ta jest zrealizowana wówczas, gdy istnieje subiektywnie nowy wytwór intelektu (A. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, 2016, s. 49). Z kolei, w myśl koncepcji obiektywnej nacisk położony jest na obiektywne wzbogacenie dotychczasowego stanu rzeczy wyrażające się w niepowtarzalności stworzonego dzieła (M. Poźniak-Niedzielska, (w:) *System Prawa Prywatnego*, t. 13, Warszawa 2003, s. 8–9.). Pogląd ten podtrzymał również Sąd Najwyższy, który wskazał, iż: „Nie może być uznany za utwór i objęty ochroną prawa autorskiego taki przejaw ludzkiej aktywności umysłowej, któremu brak cech dostatecznie indywidualizujących, to jest odróżniających go od innych wytworów podobnego rodzaju i przeznaczenia.” – Wyrok Sądu Najwyższego - Izba Cywilna z dnia 13 stycznia 2006 r. III CSK 40/05.

Kolejna z przesłanek – **indywidualność** - łączy się bezpośrednio z osobą twórcy (M. Nowikowska (w:) J. Sieńczyło-Chlabicz (red.), *Prawo własności intelektualnej*, Warszawa 2018, s. 72.). Dawniej przesłanka ta nazywana była „piętnem osobowości twórcy”, którym naznaczony zostaje stworzony przez niego utwór, przez co zostaje mu nadany niepowtarzalny charakter (A. Michalak (w:) A. Michalak (red.), *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, Warszawa 2019, Legalis.). W przypadku rozprawy doktorskiej opracowująca ją osoba samodzielnie decyduje o poruszanych w niej zagadnieniach, wybiera do ich omówienia określone materiały, czy też pisze ją w sposób dla siebie charakterystyczny, a więc pozostawia na niej „piętno swojej osobowości”. W konsekwencji, co do zasady rozprawa doktorska spełnia przesłankę indywidualności dzieła.

Warunkiem objęcia utworu ochroną prawną jest również **ustalenie**. Ustalenie utworu ma miejsce wtedy, kiedy zostanie on uzewnętrzniiony tak, by inne osoby niż twórca mogły się z nim zapoznać (zob. A. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, 2016, s. 39.). Zgodnie również z art. 1 ust. 3 PrAut, utwór jest przedmiotem prawa autorskiego od chwili ustalenia, chociażby miał postać nieukończoną.

Przepisy PrAut wymieniają również określone kategorie wytworów ludzkich, które nie są objęte ochroną prawnoautorską. Są to:

- 1) akty normatywne lub ich urzędowe projekty;
- 2) urzędowe dokumenty, materiały, znaki i symbole;
- 3) opublikowane opisy patentowe lub ochronne;

4) proste informacje prasowe.

Istotny przy ocenie praw do koncepcji badań jest także art. 1 ust. 2¹ PrAut, zgodnie z którym **ochroną objęty może być wyłącznie sposób wyrażenia; nie są objęte ochroną odkrycia, idee, procedury, metody i zasady działania oraz koncepcje matematyczne.** *De facto* tożsama regulacja została przewidziana w postanowieniach Porozumienia TRIPS.

*Praktyczny problem wiąże się z odpowiedzią na pytanie, jak odróżnić ideę i pomysł, czyli niechronione dobra niematerialne, od nieukończonego utworu. Pomysł i idea odnoszą się do przypadku, w którym danej koncepcji nie nadano jeszcze formy pozwalającej na ocenę indywidualnego charakteru. Nie ma takiej formy niewykryształizowana koncepcja programu telewizyjnego, który polegałby na ocenie umiejętności wokalnych jego uczestników. W miarę jak będą się pojawiać bardziej szczegółowe elementy charakterystyczne dla tego programu, łącznie z jego nazwą, może dopiero powstać punkt odniesienia dla oceny, czy stykamy się już z utworem, czy nadal z pomysłem. (A. Niewęglowski [w:] *Prawo autorskie. Komentarz*, Warszawa 2021, art. 1, LEX).*

W tym miejscu warto więc odnieść się do przykładów z doktryny i judykatury:

Przykładowo A. Niewęglowski zauważa, że **temat** stanowi przedmiot utworu. Ze względu na stopień ogólności jest bliski idei czy pomysłowi. (A. Niewęglowski [w:] *Prawo autorskie. Komentarz*, Warszawa 2021, art. 1, LEX). Jednakże Autor ten zauważa, że niewykluczone jest, by tytuł (pracy) podlegał ochronie prawnoautorskiej (Ibidem).

Zdaniem NSA, **koncepcja wykładu** - jeżeli nie została skonkretyzowana w danym wykładzie, jako utwór, a ze skargi kasacyjnej nie wynika, aby mogło, czy też miało być inaczej - nie podlega ochronie (wyrok NSA z 21.05.2024 r., II GSK 2361/23, LEX nr 3728730).

Wskazuje się także, że **Sama zatem «idea» dzieła naukowego stanowiąca jego istotną treść nie jest objęta ochroną prawnoautorską, należy do tzw. elementów wolnych utworu. Odmiennej natomiast ocenie prawnej podlega forma, uzewnętrznienie tej idei w utworze naukowym** (Gazeta Prawnicza” 1979/23, s. 8, w opracowaniu J. Sokołowskiego oraz K. Piaseckiego, cyt. za: A. Niewęglowski [w:] *Prawo autorskie. Komentarz*, Warszawa 2021, art. 1.).

Interesujące są również wskazania zawarte w wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie oceniającego spełnienie przesłanek ochrony prawnoautorskiej przez projekt zabawki:

(...) Oceniając w tym kontekście treść roszczenia podnoszonego w tej sprawie przez powoda w oparciu o przepisy prawa autorskiego (...), trafnie sąd okręgowy uznał, że

powodowa spółka wnosi w istocie o udzielenie prawnoautorskiej ochrony pomysłu na zabawkę dla dzieci, a nie jego konkretnej realizacji. Powódka nie żąda bowiem orzeczenia zakazu w odniesieniu do konkretnych utworów (zabawek w postaci zidentyfikowanych kucyków określonych w złożonych przez powoda świadectwach rejestracji prawa autorskich). Przedmiotem odniesienia żądania zakazowego jest natomiast sama idea przedstawienia kucyka opisana przez abstrakcyjne cechy, takie jak: kolorowa grzywa, fantazyjnie zarysowane oko oraz ogon z długim kolorowym włosiem. Z tych względów podzielić należy stanowisko sądu okręgowego, że przedmiotem żądania powoda jest w tym zakresie ochrona samej idei (pomysłu) zabawki w postaci kucyka pony, a nie konkretne utwory stanowiące przedmiot praw autorskich strony powodowej. Uzasadniało to oddalenie roszczeń skarżącego opartych na art. 79 prawa autorskiego. (wyrok SA w Warszawie z 8.10.2013 r., I ACa 1233/12, LEX nr 1392075.

Trzeba dodać także, że z odmową ochrony spotkała się m.in.:

- **koncepcja serialu telewizyjnego** (D. Flisak [w:] M. Bukowski, Z. Okoń, P. Podrecki, J. Raglewski, S. Stanisławska-Kloc, T. Targosz, D. Flisak, *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, Warszawa 2015, art. 1.),

- **koncepcja organizacji jakiejś imprezy** (tak: wyrok SA w Poznaniu z dnia 20 grudnia 2006 r., I ACa 672/06, LEX nr 330985).

Co istotne, zdaniem J. Barty **ochroną nie powinno się obejmować naukowych hipotez** czy dziennikarskich domysłów (tak: J. Barta, R. Markiewicz [w:] M. Czajkowska-Dąbrowska, Z. Cwiakalski, K. Felchner, E. Traple, J. Barta, R. Markiewicz, *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, wyd. V, Warszawa 2011, art. 1.) Pomocne w kontekście analizowanej sprawy wydaje się także stanowisko E. Laskowskiej-Litak, która uważa, że w przypadku utworów naukowych ocenie prawnoautorskiej nie podlega bowiem innowacyjność czy oryginalność odkrycia, pomysłu czy wyprowadzanych koncepcji, ale **sposób prezentacji tych treści w całym utworze** (E. Laskowska-Litak [w:] *Komentarz do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych* [w:] *Ustawy autorskie. Komentarze*. Tom I, red. R. Markiewicz, Warszawa 2021, art. 1.)

Z drugiej strony nie można nie zauważyć, że w orzecznictwie za utwory w rozumieniu prawa autorskiego uznano np. testy psychologiczne (wyrok WSA w Warszawie z 9.01.2006 r., II SA/Wa 2043/05 ONSA WSA 2008/6, poz. 99); program ofert szkoleniowych (wyrok NSA w Warszawie z 13.10.2005 r., FSK 2253/04, LEX nr 173097), czy projekt zagospodarowania placu (wyrok SA w Krakowie z 18.06.2003 r., I ACa 510/03, LEX nr 124937).

Dokonując pewnego podsumowania powyższych poglądów można stwierdzić, że wiele wytworów działalności człowieka w świetle przepisów prawa autorskiego znajduje się na swoistym „pograniczu” pozostawania pod ochroną. Powoduje to niekiedy różną ocenę spełnienia przesłanek ochrony dokonywaną przez sądy, co wielokrotnie może nastroczać licznych problemów praktycznych.

Mimo to wydaje się, że dość adekwatnym stwierdzeniem, w którym zawarto istotę jak powinna przebiegać linia demarkacyjna spełnienia cech utworu jest pogląd SA w Warszawie. W wyroku tu podkreślono, że **każdy pomysł korzysta z ochrony prawnoautorskiej, o ile jest wystarczająco zindywidualizowany i twórczy oraz jeżeli został utrwalony w jakiegokolwiek postaci** (wyrok SA w Warszawie z dnia 18 października 2011 r., VI ACa 496/11, LEX).

Wobec powyższego, trzeba odpowiedzieć na pytanie czy w przypadku koncepcji badań mamy do czynienia z zaawansowaną konkretyzacją idei. W ocenie Autorki ekspertyzy **przedstawienie ogólnej koncepcji badań powinna kierunkować się do zakwalifikowania jej jako pomysłu, który nie podlega ochronie prawnoautorskiej.** W takiej zaś sytuacji „twórcy” koncepcji badań nie przysługują osobiste i majątkowe prawa do projektu, zatem **nie ma żadnych prawnych przeszkód (z perspektywy prawa autorskiego) co do zmiany promotora i kontynuacji realizacji badań pod kierunkiem innego opiekuna naukowego.**

Jednakże ocena sytuacji prawnej promotora w zakresie przysługujących mu (bądź nie) praw autorskich powinna następować indywidualnie (*ad casum*) – z uwzględnieniem treści wytworzonych przez niego materiałów.

Osobną kwestią pozostaje korzystania z infrastruktury badawczej np. podmiotu prowadzącego szkołę doktorską. Z uwagi jednak na jasno określone warunki uznania za utwór i objęcia ochroną prawnoautorską – korzystanie z infrastruktury podmiotu nie przesądza w żaden sposób, że to podmiotowi prowadzącemu szkołę bądź innej osobie przysługują prawa autorskie do stworzonego w taki sposób utworu. Prawa autorskie będą przysługiwać więc temu, kto stworzył dane dzieło.

V. Wnioski

1. Nieskonkretyzowana koncepcja badań powinna być kwalifikowana jako pomysł i w związku z tym nie podlega ochronie prawnoautorskiej.
2. Korzystanie z infrastruktury badawczej podmiotu prowadzącego szkołę doktorską nie przesądza, że to podmiotowi prowadzącemu szkołę bądź innej osobie przysługują prawa autorskie do stworzonego w taki sposób utworu.

Niniejsza opinia posiada walor doradczo-informacyjny, nie ma natomiast charakteru wiążącej wykładni prawa.

Stan prawny: 25 listopada 2024 r.

/-/

*r.pr. Barbara Pietrzyk-Tobiasz
zastępca Rzecznika Praw Doktoranta
Krajowej Reprezentacji Doktorantów*